

El covard

(ALDC, VIII, 1818. El covard)

El concepte ‘que té por del perill, mancat de coratge’ ve cobert en cat. pels significants *covard* i *poruc*, amb les seves variants. *Covard* (s. XIV) prové de *coard* (s. XIV), der. de *coa* ‘cua’ (< llat. vg. CŌDA), ‘que gira la cua i fuig’, i el suf. *-ard* (< germ. HART) (cf. it. *codardo*), de caràcter pejoratiu, com *moscarda*; el mot seria una imitació de fr. ant. *coart* (> *couard* → angl. *coward*). La forma primigènia *coard* es troba en ross. (2, 12, 14), on és degut al contacte amb el fr., i en les loc. 96, 103, on, més que un arcaisme, podria ser resultat d’una caiguda de la *-v-* ([β]) de *covard*, mot que es realitza *co[β]ard* o, en parlars on té vigència la labiodental, *co[v]ard*; és interessant el cas del parlar d’Eivissa, *co[β]ard*, amb pronúncia betacista i no labiodental, com a la resta del bal. La var. cast. *cobarde* en les loc. sudvalencianes 155, 156, 175 apareix amb pronúncia labiodental pel contacte amb el genuí *co[v]ard*, de l’estrat anterior.

Poruc (s. XV) és un der. de *por* (< *paor* < PAVŌRE) (veg. mapes 1165 i 1282), pron. *p[u]ruc* i *p[ə]ruc* 28, 31, 38, 41, 44, 48, 49, 58, 69, 82, per dissimilació de [u]...[‘u] → [ə]...[‘u], ajudant-hi una tendència a la centralització de la vocal velar inicial, com **coluix* > *caluix* (cf. Veny, 1999 c); *esporuc* 4, 6, 9 i *esp[ə]ruc* 8 deuen el prefix a una homonimització probablement amb *espaordir*, com ha passat en *espauruc* 1, 7, 88, amb el nucli *pauruc* pres de l’oc., que pot sofrir una metàtesi, *p[uə]ruc* 22 (< *p[əu]ruc*); en canvi, l’alg. *paurós* 85 és una adaptació de l’it. *pauroso*. De *poruc* s’ha format el der. **porugós*, d’on sortiria *por[e]gós* i d’aquí, *peregós* 170, per assimilació vocàlica, i, amb tancament de [e] > [i], *porigós* 174, 189 (*poriós* 163, amb pèrdua de *-g-*), origen d’un pseudoprimitiu *poric* 133. El mot base *por* apareix en unitats perifràstiques com *mort de por* 44, *cagat de por* 129, *cagat de pou* 16 (*pou* < oc. *pau* < *paú* < PAVŌRE); *po[β]ós* 138 sembla un der. de *pou* ‘por’, per bé que estranya un occitanisme al Matarranya. La relació del contingut de *por* amb *temor* (< TĪMŌRE) (“*témer*. Tenir por [...]”, DCVB) ha originat els der. *temorós* (s. XIII) 26 (*temerós* 22, amb dissimilació o influència de *témer*), *temoric* 141, 143, 147, 148 i *temoruc* 154, amb els suf. *-ós*, *-ic* i *-uc*, respectivament. Connecta amb el sema de ‘covardia’, *acoquinat* 44, 118, der. de *coquí* o *coquino* 160 (< COQUINUS o del fr. *coquin*) o adaptació del cast. *acoquinado*. *Laixe* 3, 5, 6, 8, 13, sinònim de ‘covard’, és un manlleu al fr. *lâche* (< llat. pop. LASCA, var. de LAXA ‘relaxant’).

A un nivell expressiu espontani, rude, mancat de delicadesa, han aparegut *cagat* 43, 112, 186, *cagat als pantalons* 142, *cagat de por* 129, *cagat de pou* 16, format amb un nucli que és part. de *cagar* procedent del llat. pop. i infantil

CACARE (s. XIV, però que ha de ser molt anterior per la forma llatinitzada *concagati* de 1183 < CONCACATUS); la motivació al·ludeix a ‘defecar involuntàriament, dominat per la por’; der.: *caguerol* 186, absent del DECAT, format amb l’infix *-er-* (potser pres de *caguera*, *caguerada*) i el suf. *-ol* (cf. *camperol*); *cagueta* 173, amb el suf. *-et*, *-eta*, etc. (< -ĪTTU, -ĪTTA) que designa, amb caràcter intensiu, l’agent d’una acció inconvenient o menyspreable, com *espieta*, *acuseta*, etc.

També s’han enregistrat respostes, generalment secundàries, de naturalesa expressiva: *gallina* 20, 36, 43, 69, 118, 120, 155, ús paral·lel al del cast., que justifica *Autoridades* (“Por analogía se llama al que es cobarde, pusilánime y tímido. Dixose así aludiendo a la cobardía que tiene esta ave”); *té pas més sang que una gallina* 16; la comparació amb altres ocells és evident en *capó* ‘pollastre castrat’ 118 (< llat. vg. *CAPPŌNE) i *fotja* 181 (< FŮLĚCA), extensió de ‘mandrós’, perquè l’ocell vola feixugament. El sentit pejoratiu ha afectat algun gentilici com *gallego* 132 (← arag. [Andolz]).

Una pila de mots, de caràcter complementari a la resposta general de *covard* (o, eventualment, *poruc*) tenen a veure amb la idea de ‘feble, sense força, fluix, mancat de coratge, d’esperit’, fins de ‘ximple’: *flac* 24, 26, 30, 38 o *flac d’esperit* 135 (< FLACCUS ‘fluix; flàccid’); *fluix* 91 (< FLUXUS ‘fluix; feble’); *blan* 149 (< BLANDUS ‘tendre, falaguer’); *apoquit* 172, *apocat* 160, 168, der. de *poc* (< PAUCUS); *fals* 130, 136, 148, 152 (*falso* 132 ← cast.), des de ‘insegur’; *rovellat* 173, der. de *rovell* (< *RUBĪCULUS), “manca d’expeditesa, de facilitat en quelcom [...]” (DCVB); *bobo* 178 (← cast.); *xelat* 162, apitxament de *gelat* “esglaiat, paralitzat [de por]” (DCVB); *cohibit* 118, part. de COHIBĒRE, des de ‘reprimit’; *no té coratge* 152, *sense coratge* 85; *home de poca cosa* 20; *home de poca envergadura* 20; *poc home* 177; *pobre home* 44; *té poc valor* 177; *no dengú* 145, *dingú* 3 (< *nengú*, per dissimilació de nasals); *fer el llonguis* 160, adaptació del cast. *hacerse el longuis* ‘fer-se el distret’. Des d’un eix diacrònic, cal notar que el mot llatí per a ‘covard’ era IGNAVUS, privatiu de GNAVUS, NAVUS ‘actiu, diligent’, que no ha deixat der. en cat. ni en cap altra llengua romànica; han ocupat el seu lloc *covard*, *poruc* i expressions perifràstiques diverses.

Amb una mirada geolingüística, veiem com s’imposa *covard* a tot el domini, llevat d’una part del cat. or., on *poruc* té força vigència, i del cat. de la Franja i del val. central, on s’ha obert pas el cast. *cobarde*.

Són mots normatius *covard*, *temerós*, des del DOrt, 1917; *poruc*, *cagat*, *caguetes*, *cagar-se de por*, *gallina*, *acoquinar*, des del DG_I, 1932; *poregós*, des del DIEC_I, 1995.